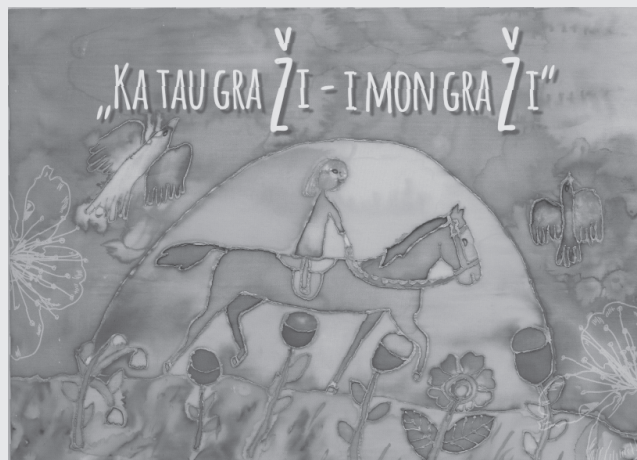

Ar mokame šeimose puoselėti tradicinių kalendorinių švenčių papročius?

PARENGĖ JURGILĖ VASARYTĖ

Dešinėje – knygutės „Ka tau graži – i mon graži“ viršelis. Jame panaudotas Paulos Fedčenko (10 m.) piešinys

Puoselėdami ir populiarindami savo krašto tradicinę kultūrą itin kūrybingi Lietuvos Atgimimo metais (1988-aisiais) į folkloro ansamblių susibūrę, kiek vėliau Palangos krašto etnoklubui „Mėguva“ pradžia davę palangiškiai. Juos gali sutikti beveik visose Palangos kultūros centro organizuojamuose kurorto renginiuose, jie – spalvingų ir nuotaikingų Užgavėnių, šimtus kalendorinių švenčių puoselėtojų sutraukiančių Jurginių ir daugelio kitų čia vykstančių renginių iniciatoriai ir organizatoriai. O kokie puikūs margi šio krašto tradiciniai audiniai, išausti pačių ansamblių ar etnoklube prie tradicinių audimo staklių šio amato išmokusių palangiškių ir kitų čia pasimokyti atvykusių tradicinės kultūros puoselėtojų. Už visų jų jau nuo pat ansamblio įsikūrimo pradžios stovi Zita Baniulaitytė, jau keletas dešimtmečių užrašinėjanti šio krašto folklorą, tradicijas ir papročius, perėmusi audimo paslaptis iš daug metų šį kraštą margais audeklais garsinusios Emilijos Černeckienės. Ji ir daugelio į „Mėguvos“ ansamblio repertuarą įtraukiamų dainų užvedėja, ir įvairių projektų sumanytoja bei įgyvendintoja.

Nenustebome šiemet jos pavardę greta Jolantos Vaišvilienės pamatę ir neseniai išleistos vaikų edukacijai skirtos knygutės „Ka tau graži – i mon graži“ tituliniam puslapyje. Jos abi šio leidinio sudarytojos. Knygutę išleido Palangos švietimo pagalbos tarnyba. Rengiant spaudai knygutę, leidinio sudarytojas konsultavo Vilma Varpotienė, natas surinko Darutė Pilbavičienė, knygutę sumaketavo dizainerė Justina Ulinskaitė, o išspausdino Klaipėdoje veikianti S. Jokužio leidykla-spaustuvė.

Leidiniukas gražiai iliustruota Palangos Stasio Vainiūno meno mokyklos, Palangos Šventosios pagrindinės mokyklos mokinių ir Palangos lopšelio-darželio „Nykštukas“ vaikų piešiniais.

Tai vienas, tai kitas vaikams skirtas tradicinės kultūros pamatus turintis padėti stiprinti leidinys pastaraisiais metais vis nudžiugina ir nudžiugina. Pernai sulaukėme Skuodo bibliotekos išleistos knygutės „Cirulielis“, o šiemet – „Ka tau graži – i mon graži“. Beje, šiam leidiniui parinktas žaismingos pasakos pavadinimas. Ji mėgstama vaikų ir greitai įsimenanti:

Givena senis é senelė. Toriejė kumelė, ta kumelėlė – kapt. „Kumelėlė“ – a graži mona pasakėlė? A graži? Ka tau graži – i mon graži.

Givena senis é senelė. Toriejė kumelė, ta kumelėlė – kapt. „Kumelėlė“ – a graži mona pasakėlė? A graži? Ka tau graži – i mon graži.

Givena senis é senelė. Toriejė kumelė, ta kumelėlė – kapt.

„Kumelėlė“ – a graži mona pasakėlė? A graži? Ka tau negraži – ožteks. Daugiau nebsakysu tuos kumelėlės“

(Cituota iš knygutės „Ka tau graži – i mon graži“)

Šios knygutės paskirtį leidinio žangoje aptaria J. Vaišvilienė:

„Ši knygelė – rekomendacinio pobūdžio leidinys mokytojams ir tėveliams apie tradicines Palangos krašto kalendorines šventes, gimęs įgyvendinant Palangos švietimo pagalbos tarnybos projektą „Tradicionių švenčių papročių puoselėjimas šeimoje“. Tikimės, kad ji padės ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendruomenėms rūpintis savojo krašto papročių puoselėjimu, prisimenant senąsias tradicijas ir bandant jas įprasinti naujai. Tereikės iš gana gausios medžiagos išsirinkti tai, kas atrodo aktualu, įdomu ir prasminga šiandien ugdati jaunąją kartą.

Sudarant šį leidinį remtasi kraštotyriniais bei moksliniais straipsniais ir leidiniais, asmeniniais šio krašto tradicijų puoselėtojų archyvais. Leidiniui talkino: Palangos kultūros ir jaunimo centro etnografė Zita Baniulaitytė, pateikusi kraštotyrinę medžiagą bei rekomendacijas, humanitarinių mokslų daktarė Loreta Sungailienė redagavusi leidinį, sutvarkiusi žemaičių tarmės tekstus, pasiūliusi kūrybinių užduočių vaikams, jų tėveliams bei ugdytojams, mokytoja ekspertė Lendrūna Moncevičienė, mokytojos metodininkės Audronė Bukauskienė, Dovilė Oškinytė, parinkusios iliustracijas ir paruošusios vaikų gamybos aprašymus, vaikų folkloro ansamblio „Kikilis“ vadovė Diana Šeduikienė, papildžiusi ratelių ir dainelių skrynelę.

Edukacinių programų ciklą sudaro pagrindinės lietuvių kalendorinės šventės: Kūčios-Kalėdos, Užgavėnės, Velykos, Jurginės, Joninės.

Pasiruošimas kiekvienai šventei reikalauja nuoširdaus ir kūrybiško suaugusiųjų požiūrio. Turbūt nerasime vieno teisingo atsakymo, kaip vaikus sudominti savo krašto tradicine kultūra ir skatinti ją perimti. Kita vertus, viskuo besidomintys ikimokyklinio amžiaus vaikai labai natūraliai perima suaugusiųjų siūlomą veiklą. Tad užduotis mums, suaugusiesiems, lyg ir nesudėtinga – sugalvokime ir pasiūlykime mažiesiems įvairius, įdomius, vaikus ir suaugusiuosius bendrai veiklai suburiančius užsiėmimus, o vaikai pasirinks ir išmoks tai, kas jiems artimiausia, patraukliausia. Tegul jie paragauja savo krašto tradicinių valgių, pasimoko dainelių, ratelių, tegu šventes pažįsta žaisdami, mindami mįsles, atlikdami užduotėles. Tegu pasidžiaugia savaip perkurdami leidinyje pateiktą tautosaką. Svarbiausia, kad suaugusieji sugebėtų sukurti tradicinę

šventę kaip žaidimą ar pramogą, o vaikus įtrauktų kaip visaverčius tų švenčių dalyvius ir nepakeičiamus savo pagalbininkus!

Leidinio tekste rasite autentiškų pasakojimų fragmentų, užrašytų tarmiškai, remiantis kalbininkų parengtais žemaičių kalbos rašybos patarimais [...]”.

Knygutė išleista 500 egzempliorių tiražu. Daugelis tradicinės kultūros puoselėtojų ją jau įsigijo ar gavo dovanų, tačiau visiems, kam ji kasdien reikalinga, aišku, šio tiražo neužteks. Tiems, kas leidinuko neturi, pabandydysime mes pagelbėti, šiame žurnalo numeryje išspausdindami Kūčių-Kalėdų šventėms leidinyje priskirtus penkis ratelius ir daineles.

PUO SUODNIELI VĀKŠČIUODAMA

Po suod - ne - li vākš - čiuo - da - ma pa - ma - tiau bi - te - le.
 Ēr ož - sie - dau ož sta - le - lē, pa - jīe - mīau plunks - ne - le.

IŠBIEGS, IŠBIEGS

Iš - biegs, iš - biegs pe - lie eš or - va. Ta pe - lie - tou grū - da,
 tas grū - das par po - sē, tou po - sē - par po - sē, a - vi - že - lē za - liuoj’.

1. Išbiegs, išbiegs pelie eš orva. Tas grūdas par posē,
 Ta pelie – tou grūda, Tou posē – par posē.
 Aviželē žaliuoj’.

ZOIKELI POIKELI

Zoi - ke - li, poi - ke - li, to Die - vu - liaus paukš - te - li. Kuo to šuo - kā, kuo to lin - dā
 i ko - pūs - tu dar - za? Not - vers ta - vi mer - ge - lēs, no - vėlks ta - va kel - ne - lēs.

KIŠKELIS

Kiš - ke - lis be - biegs - dams, ka - zuo - ke - li be - šuok - dams.
 Ēr so - tē - ka vo - vė - rai - tē, ėr pa - kie - lē ke - po - rai - tē.

Kiškelis bebiegdams, kazuokeli bešuokdams, (2) [Porinis skaičius ratuotojų suka ratelį pasauliui.]

MEDĖNĖ NOMĀ

Me - dē - nē no - mā, ou - žou - lē - nē pa - ma - tā.
 Tēi su - pūs, kē - tē bus, mo - nēs jau - na ne - be - bus.

1. Medėnė nomā, oužoulėnė pamatā, [Susikabinę rankomis neskubėdami eina ratu pasauliui.]

Medėnė nomā, oužoulėnė pamatā. [Suka ratą į kitą pusę.]

Tėi supūs, kėtė bus, monės jauna nebebus. [Su savo pora susikabina už parankių ir sukasi pasauliui.]

1. Puo suodnieli vākščiuodama 3. – Nebūk skūpa, gaspadėnė,
 Pamatiau bitelė, Atmink susiedielī,
 Ēr ožsiedau ož stalelė, Nusiūsk medaus skleinīčelē
 Pajiemiau plunksnelē. Kūčiu vakarēli.

2. Vuo, bitelė, to mažuoji, 4. Ons tou saldībė valgīdams
 Kāp to pruocevuoji? Neminavuos biedas,
 Kad kas valga tou saldībė, Tiktā džiaugsis kuožnas vēinas
 Tavi menavuoji. Solaukēs Kaliedas.

2. Išēs, išēs katēns eš svērna. 4. Išēs, išēs velkas eš mēška.
 Tas katēns – ton pelē, Tas vėlks – ton šoni...

Ta pelie – tou grūda, 5. Išēs, išēs mēška eš mēška.
 Tas grūdas par posē, Ta mēška – tou velka...
 Tou posē – par posē. 6. Išēs, išēs strielčius eš mēška.
 Aviželē žaliuoj’ Tas strielčius – ton mēška...

3. Išlīs, išlīs šou eš būdā
 Tas šou – ton katēn...

– Zoikeli poikeli, to Dievuliaus paukšteli, (2) [Ratuotojai eina rateliu pasauliui, viduryje stovi vienas vaikas – „zuikis“.]

Kuo to šuokā i kopūstu darža? (2) [Ratelīs sukasi į kitą pusę.]

Notvers tavi mergelēs, novėlks tava kelnelēs. (n kartų). [Ratelīs sustoja ir neišleidžia zuikio, kuris stengiasi išsiveržti iš ratelio, kas išleis – tas bus „zuikis“.]

Ēr sotėka voveraitė, ėr pakielė keporaitė. (2) [Ratelīs sukamas į kitą pusę.]

Labs ryts, voverie, būsi mona giminie, [Paduoda dešinę ranką ir sveikinas su savo pora.]

Labs ryts, voverie, būsi mona giminie. [Pasisuka į kitą pusę ir sveikinas su greta esančiu kitu šokėju.]

Voveryte, netingiek, so monēm pašuokiniek, [Su savo pora susikabina už parankių ir sukasi pasauliui.]

Voveryte, netingiek, so monēm pašuokiniek. [Susikabinę už kitų parankių sukasi į kitą pusę.]

Tėi supūs, kėtė bus, monės jauna nebebus. [Susikabinę už kitų parankių sukasi į kitą pusę.]

Kartodami ratelį dainuoja tokį tekstą:

2. Medėnė nomā, šiaudėnė stuogā. (2)

Tėi supūs, kėtė bus, monės jauna nebebus. (2)

3. Medėnė noma, stėklėnė longā. (2)

Tėi suduš, kėtė bus, monės jauna nebebus. (2)